

SCOPE

Definitie: deze categorie omvat alle soorten vis en visproducten, alsook schaal-en schelpdieren.

Relevante CPV-codes: 152XXXXX-X

RISICO'S

MENSENRECHTEN: HOOG RISICO

De visserij is een sector met grote uitdagingen op het vlak van arbeidsomstandigheden, zeker in lage- en middeninkomenslanden. In die landen behoren de werkomstandigheden op veel vissersboten tot de slechtste ter wereld. Ver van de kust is er vrijwel geen toezicht, wat leidt tot schendingen van mensenrechten, slavernij en mensenhandel. Bemanningsleden lopen ook het risico om gedwongen illegaal te vissen of de territoriale wateren van andere landen binnen te dringen, wat kan leiden tot arrestatie. Het grootschalig vissen kan bovendien het lokale aanbod van vis in gevaar brengen. Tijdens het verwerken van vis wordt aanzienlijke hoeveelheid water gebruikt, wat het grondwaterniveau kan doen dalen. Daarnaast bestaat het risico dat het zoutgehalte van aangrenzende landgebieden stijgt, waardoor deze onvruchtbaar worden.

MILIEU: HOOG RISICO

Het aanleggen van vijvers of reservoirs voor aquacultuur kan aanzienlijke nadelige gevolgen hebben voor zoetwaterhabitats. Trawlvisserij, vooral in kustwateren, veroorzaakt aanzienlijke schade aan kwetsbare kust- en mariene ecosystemen. Overbevissing legt druk op het voortbestaan van bepaalde populaties en draagt bij aan de introductie van invasieve organismen. Wat betreft dierenwelzijn ervaren vissen en schaaldieren pijn bij het ondergaan van bedwelming voor het slachten, terwijl ze ook stress, zuurstoftekort, verwondingen en misvormingen kunnen oplopen. Zoetwater viskwekerijen genereren aanzienlijke methaanuitstoot (variërend van 0 tot 450 g per kg vis). De CO2-uitstoot van vers gevangen diepzeevis is zeer variabel en afhankelijk van de vissoort en vangstlocatie, variërend van 3,5 CO2/kg vis tot 0,4 g/kg. Trawlvisserij stoot evenveel CO2 uit als de wereldwijde luchtvaartindustrie. Aangezien de oceaan een van de belangrijkste "carbon sinks" is en een cruciale rol speelt bij het tegengaan van klimaatverandering, beschadigen grootschalige visserijen de oceaan en belemmeren ze haar vermogen om deze mitigerende functie te vervullen.

Alle rechten voorbehouden – BOSA/FIDO/KU Leuven (HIVA)

MARKTMATURITEIT

CIRCULARITEIT: HOOG

De analyse van de circulaire opportuniteiten vereist een geïntegreerde benadering met daarbij aandacht voor systeemeffecten tussen verschillende voedingsproducten. Sommige producten kunnen immers beter andere producten vervangen. Groenten, fruit en graanproducten met een natuurlijke bron van eiwitten (zoals noten en peulvruchten) kunnen bijvoorbeeld vlees en zuivel vervangen. In Vlaanderen, Wallonië en Brussel zijn er goede bronnen van hoe steden en lokale gemeenten duurzame voeding aanbestedingen kunnen doen. Aankoopbeleid kan verduurzamen op vier gebieden: het eten zelf (meer regionaal, seizoensgebonden, biologisch, dierenwelzijn); de verpakking (herbruikbaar, zo weinig mogelijk plastiek); transport (fiets, elektrisch, boot, vliegtuig); en tot slot de reststromen (voedseloverschotten en niet-eetbare overschotten). Een dieet met minder bewerkt voedsel, of meer plantaardige eiwitten verlagen aanzienlijk de druk op het milieu. Het productieproces van plantaardige eiwitten (zoals peulvruchten) is namelijk efficiënter en vraagt minder grondstoffen dan de productie van dierlijke eiwitten.

SOCIALE ECONOMIE: HOOG

In België maken maatwerkbedrijven gebruik van duurzame vis in hun bereidingen en catering. Het valt op dat de productie van vis binnen de sociale economie voornamelijk wordt uitgevoerd door coöperaties en niet specifiek door maatwerkbedrijven.

DUURZAME TOELEVERINGSKETENS: GEMIDDELD

- **Individuele bedrijven** beschikken steeds vaker over een beleid inzake verantwoord ondernemen of duurzaam aankopen. Ze doen ook steeds vaker beroep op **digitale platformen** zoals Ecovadis, Prewave, Assent, Moody's, Integrity Next om zowel hun eigen duurzaamheidsperformantie als die van leveranciers te monitoren. Hoewel digitale platformen reageren op een reële nood in de markt, worden ze vaak gekenmerkt door een gebrek aan transparantie, en gaan ze gepaard met een reële kost.
- Naast individuele acties zien we ook steeds meer actie op sectorniveau waarbij bedrijven, overheden, NOGs, consumenten en andere soorten stakeholder samenkomen om duurzame en sociaal verantwoorde praktijken in de vissector te stimuleren. Enkele voorbeelden zijn **Global Sustainable Seafood Initiative**, **Seafood Watch**, **WWF Sustainable Seafood Initiative** en **Tuna 2020 Traceability Declaration**
- Er bestaan verschillende keurmerken voor vis, visproducten, schaal- en schelpdieren **Marine Stewardship Council** (MSC) legt zich toe op het bevorderen van duurzaam visserijbeheer en het aanmoedigen van verantwoorde vispraktijken wereldwijd. Het certificeert visserijen die voldaan aan verschillende milieunormen over onder andere de gezondheid van visbestanden en de impact op ecosystemen. **Aquaculture Stewardship Council** (ASC) richt zich tot duurzame aquacultuurpraktijken, waarbij milieueffecten, dierenwelzijn, sociaal welzijn van de werknemers en traceerbaarheid belangrijke normen zijn om een certificering te behalen. Op de website van Labelinfo, Keurmerkenwijzer en Standardsmap kunt u een meer uitgebreide, maar niet exhaustieve lijst raadplegen.

Alle rechten voorbehouden – BOSA/FIDO/KU Leuven (HIVA)

VERDUURZAMING VAN HET AANKOOPBELEID

In deze sectie worden een aantal pistes voorgesteld om te komen tot een duurzamere aankooppraktijk. Deze lijst is niet exhaustief. Bij de selectiecriteria, technische specificaties, gunningscriteria en uitvoeringsvoorwaarden beperken we ons tot een aantal (courante) voorbeelden. Voor bijkomende inspiratie kunnen we u verwijzen naar de volgende bronnen:

- ✓ EU Green Public Procurement Criteria voor voedsel, cateringdiensten en verkoopautomaten (https://circabc.europa.eu/ui/group/44278090-3fae-4515-bcc2-44fd57c1d0d1/library/9cd7f542-d33c-43f6-91af-b3838c08c395/details)
- ✓ De MVI-criteriatool.

GEBRUIK VAN CERTIFICATEN EN KEURMERKEN

Keurmerken en labels kunnen geïntegreerd worden in eisen, of kunnen als bewijs dienen dat voldaan wordt aan bepaalde eisen. Dit op voorwaarde dat andere, gelijkwaardige keurmerken en bewijsmiddelen worden aanvaard, en dat de keurmerkeisen betrekking hebben op criteria die verband houden met het voorwerp van de opdracht. Verwijzingen naar keurmerken en labels kunnen zowel opgenomen worden in de technische specificaties als in de gunningscriteria en de uitvoeringsvoorwaarden.

De kwaliteit en effectiviteit van keurmerken en labels is een onderwerp van debat. Studies wijzen op grote kwaliteitsverschillen tussen verschillende initiatieven, en geven aan dat veelal bijkomende acties nodig zijn om risico's te beperken, zeker bij de monitoring van mensenrechten (zie ook box in het begin van de sectie 'Mensenrechten: een slimme mix van criteria en clausules'). Bekende keurmerken voor deze producten zijn:

- Marine Stewardship Council (MSC)
- Aquaculture Stewardship Council (ASC)

Gecertifieerde producten

- ***Als technische specificatie**: De aangeleverde producten dienen op het moment van levering cumulatief te voldoen aan de eisen van één of meerdere keurmerken [zie lijst keurmerken] .*
- ***Als gunningscriterium**: Offertes die producten omvatten die voldoen aan de eisen van één of meerdere keurmerken [zie lijst keurmerken] worden hoger gewaardeerd. De leverancier wordt geacht om een volledige lijst aan te leveren van de gecertifieerde producten die ze van plan zijn om te leveren als onderdeel van het contract.*
- ***Als uitvoeringsvoorwaarde**: De aangeleverde producten dienen op het moment van levering, of binnen de zes maanden na de levering, cumulatief te voldoen aan de eisen van één of meerdere keurmerken [zie lijst keurmerken].*

MILIEU: TECHNISCHE SPECIFICATIES

Onder technische specificaties worden kenmerken of eigenschappen beschreven waaraan het product of de dienst dient te voldoen. Bij technische specificaties kan gebruik gemaakt worden van normen of keurmerken, hetzij voor de specificaties, of als bewijs dat aan die specificaties voldaan is.

Te vermijden vis-lijst (bron: EU GPP criteria)

Er mogen geen vis of visproducten worden gebruikt van soorten en bestanden die voorkomen op een "te vermijden vis"-lijst die de toestand van de visbestanden in verschillende regio's weergeeft.

[Er moet naar een specifieke lijst worden verwezen. Het volgende kan als leidraad worden gebruikt:

- *Marine Conservation Society*
- *Duurzame vis-, schaal- en schelpdiergidsen van het WWF*
- *IUCN, Seaweb Europe*
- *CITES*
- *FAO*
- *NOAA*
- *Monterey Bay Aquarium*
- *Seafood Watch*
- *Greenpeace*
- *National seafood guides].*

Verificatie:

- *De inschrijver moet een verklaring voorleggen dat alleen vis en visproducten worden geleverd die voldoen aan de hierboven vermelde eisen.*
- *De inschrijver moet een beschrijving geven van hoe hij van plan is om de naleving te garanderen tijdens de uitvoering van het contract. (Bv. door leveranciers voor de verschillende producten te identificeren).*

Minimaal 50% van de geleverde vis of visproducten voldoet aan milieu- en dierenwelzijnscriteria (bron: MVO-criteriatool)

Minimaal 50% van de vis of visproducten in het assortiment bestaat uit producten die zijn voorzien van een keurmerk dat goed scoort op milieu en dierenwelzijn, of een gelijkwaardig keurmerk (zie hoger).
De inschrijver conformeert zich aan een groeimodel waarbij wordt gewerkt aan het verhogen van het percentage van 50 naar 100% in 4 jaar. Het percentage wordt steeds per jaar, gerekend vanaf aanvang opdracht, genomen over het inkoopvolume (gemeten in euro's) van dat jaar.

Met het assortiment wordt het gehele portfolio aan te consumeren producten bedoeld dat wordt ingekocht ten behoeve van de opdracht.

Onder inkoopvolume wordt verstaan: de ten behoeve van de opdracht ingekochte ingrediënten vermenigvuldigd met de inkoopprijs daarvan (dit is de prijs exclusief BTW maar inclusief eventuele kortingen).

Let op dat er ook keurmerken zijn die alleen geldig zijn voor dierenwelzijn. In dat geval dient aanvullend bewijs te worden geleverd, dat ook wordt voldaan aan milieueisen op het niveau van een keurmerk. Dit kan bijvoorbeeld met een keurmerk dat wel milieueisen bevat, of een gelijkwaardig certificeringssysteem.

Voor vis en visproducten zijn er naast de keurmerken specifieke certificerings-/ informatiesystemen, die *als gelijkwaardig worden beschouwd en waarmee de inschrijver kan aantonen aan dit criterium te voldoen: zie bovenstaande vis-lijsten.*

Een aankoop organisatie dient gelijkwaardige keurmerken te aanvaarden die bewijzen dat het geleverde aan gelijkwaardige keurmerkeisen voldoet. Een aankoop organisatie dient andere geschikte bewijsmiddelen te aanvaarden indien de ondernemer aantoont:

- *dat hij het specifiek gevraagde keurmerk niet heeft kunnen behalen binnen de gestelde tijd om redenen die hem niet kunnen worden aangerekend, en*
- *dat de geleverde producten voldoen aan de specifiek gestelde eisen in het criterium.*

Mogelijke bewijsmiddelen:

- *Keurmerken die goed scoren op milieu- én dierenwelzijnseisen of gelijkwaardig (zie hoger).*
- *Specifieke certificerings-/ informatiesystemen, voor vis: zie vis-lijsten hoger*
- *En een verklaring waarin de inschrijver zich conformeert aan een groeimodel waarbij hij werkt aan het verhogen van het percentage van 50% naar 100% in 4 jaar en waarin de inschrijver aangeeft hoe hij dit groeimodel gaat vormgeven en de 100% gaat realiseren.*
- *Of gelijkwaardig.*

GUNNINGSCRITERIA

Gunningscriteria kunnen gebruikt worden om innovatie op het vlak van duurzaamheid aan te moedigen. De wetgeving inzake overheidsopdrachten biedt heel wat opportuniteiten om naast prijs ook kwaliteitscriteria (waaronder duurzaamheid) mee te nemen bij de gunning. Een belangrijke voorwaarde is dat gunningscriteria steeds gelinkt moeten zijn met het voorwerp van de opdracht.

Meer dan 50% voldoet aan milieu- en dierenwelzijnscriteria (bron: MVO-criteriatool)

De inschrijving wordt hoger gewaardeerd:

- *naarmate meer dan 50% van de vis of visproducten in het assortiment bestaat uit producten die zijn voorzien van een keurmerk dat goed scoort op milieu- en dierenwelzijnseisen, of een gelijkwaardig keurmerk, en/of*
- *als de inschrijver kan aantonen dat hij eerder dan over 4 jaar de gevraagde 100% bereikt, waarbij geldt: hoe eerder hij de 100% bereikt, hoe hoger de waardering.*

Voor bepaalde productgroepen zijn er naast de keurmerken specifieke certificerings-/ informatiesystemen, die als gelijkwaardig worden beschouwd en waarmee de inschrijver kan aantonen aan dit criterium te voldoen: zie boven vermelde vis-lijsten.

Mogelijke bewijsmiddelen:

- *Keurmerken die goed scoren op milieu- én dierenwelzijnseisen, of een gelijkwaardig keurmerk.*
- *Specifieke certificerings-/ informatiesystemen, voor vis: zie boven vermelde vis-lijsten.*
- *En een verklaring waarin de inschrijver zich conformeert aan een groeimodel waarbij hij werkt aan het verhogen van het percentage van 50% naar 100% in 4 jaar en waarin de inschrijver aangeeft hoe hij dit groeimodel gaat vormgeven en de 100% gaat realiseren.*
- *Of gelijkwaardig.*

Toelichting voor de aankoop organisatie:
Dit gunningscriterium behoort bij de eis: 'Minimaal 50% voldoen aan milieu- en dierenwelzijnscriteria'. Indien dit gunningscriterium wordt opgenomen, dient ook die eis te worden opgenomen.

Een aankoop organisatie dient gelijkwaardige keurmerken te aanvaarden die bewijzen dat het geleverde aan gelijkwaardige keurmerkeisen voldoet. Een aankoop organisatie dient andere geschikte bewijsmiddelen te aanvaarden indien de ondernemer aantoont:

- *dat hij het specifiek gevraagde keurmerk niet heeft kunnen behalen binnen de gestelde tijd om redenen die hem niet kunnen worden aangerekend, en*
- *dat de geleverde producten voldoen aan de specifiek gestelde eisen in het criterium.*

Samenwerkingen met de sociale economie

Naarmate de inschrijver kan aantonen dat hij samenwerkingen opzet met bedrijven uit de sociale economie of zelf inspanningen levert inzake opleiding of socio-professionele inschakeling van laaggeschoolde werkzoekenden, leerlingen, stagiairs of cursisten, personen met een fysieke en/of mentale handicap of personen die het slachtoffer zijn van discriminatie, dan wordt dit hoger gewaardeerd

Inspanningen inzake verpakkingen

Inspanningen m.b.t. het verminderen, hergebruik, recycleren van verpakkingen kunnen hoger gewaardeerd worden.

MENSENRECHTEN: EEN SLIMME MIX VAN CRITERIA EN CLAUSULES

Van vrijwillige standaarden naar een procesgerichte aanpak

In deze fiche worden verschillende instrumenten besproken om aan de slag te gaan met mensenrechten. Tot op heden was de standaardpraktijk het gebruik van vrijwillige standaarden, gecontroleerd via sociale audits, en al dan niet gekoppeld aan een certificaat. Deze vrijwillige aanpak wordt steeds vaker bekritiseerd, en we zien een evolutie richting een procesgerichte aanpak gebaseerd op ‘due diligence’:

een set van processen waarover bedrijven dienen te beschikken om risico's voor mensenrechten (en milieu) te identificeren en in te perken. De due diligence aanpak wordt sterk gepromoot vanuit internationale organisaties, zoals de VN, IAO en OESO, en onderscheidt zich van klassieke keurmerken op minstens drie manieren: (1) aandacht voor continue verbetering met prioritering op basis van de ernst en waarschijnlijkheid van eventuele risico's; (2) de aandacht voor andere informatiebronnen, naast sociale audits; en (3) de focus op de aankooppraktijk zelf (overdreven prijsdruk of andere onredelijke voorwaarden). De rol van aanbestedende overheden dient erin te bestaan om een meer procesgerichte due diligence aanpak bij leveranciers te stimuleren, of zelfs te eisen.

Hieronder wordt deze procesgerichte aanpak vertaald naar een aantal concrete criteria en clausules. Vrijwillige standaarden en keurmerken kunnen eventueel een rol spelen in deze aanpak, mits ze compatibel zijn met een procesgerichte benadering die gericht is op continue verbetering.

De wetgeving bevat verschillende mogelijkheden om aan de slag te gaan met mensenrechten, zowel via selectie- en gunningscriteria, als via uitvoeringsvoorwaarden. Momenteel worden deze opportuniteiten onvoldoende benut, en waar dit wel het geval is wordt vaak eenzijdig ingezet op uitvoeringsvoorwaarden. Uitvoeringsvoorwaarden hebben als voordeel dat de competitie vóór gunning niet onnodig beperkt wordt, en dat de markt en de overheid de kans krijgen om "al doende te leren". Nadelen zijn dat ze bestaande inspanningen in de markt niet of slechts beperkt honoreren; dat ze weinig nut hebben bij contracten van korte termijn of voor eenmalige levering; en dat ze capaciteit vergen om de naleving van voorwaarden te controleren tijdens de uitvoeringsfase. Het is daarom aangewezen om voor mensenrechten, waar mogelijk, gebruik te maken van een combinatie van uitvoeringsvoorwaarden en selectie- of gunningscriteria.

Bij het bepalen van de juiste aanpak dient rekening gehouden te worden met de maturiteit van de markt inzake mensenrechten. Doorgaans ligt deze maturiteit hoger bij fabrikanten van consumententextiel dan bij fabrikanten van werkkledij, schoenen, en (met name) PBM. Hieronder wordt een set van criteria en voorwaarden geformuleerd voor **twee scenario's**: een scenario met een lage of onbekende marktmaturiteit, en een scenario met een hogere marktmaturiteit. De criteria en voorwaarden zijn deels gebaseerd op een criteriaset die ontwikkeld werd voor de aankoop van ICT.

Scenario 1: Marktmaturiteit laag of onbekend

Gunningscriteria	
De inschrijver kan aantonen dat hij een begrip heeft van risico's op negatieve gevolgen voor de mensenrechten doorheen de waardeketen van de aan te leveren producten.	De inschrijver levert een kort (max 2 pagina's) schriftelijk verslag aan waarin ten minste drie concrete risico's omschreven worden. Desgewenst kan hierbij verwezen worden naar bestaande rapportering (bv. op de bedrijfswebsite of in het duurzaamheidsverslag).
De inschrijver kan transparantie verschaffen over de toeleveringsketen van de aan te leveren producten.	De inschrijver levert een lijst aan met de namen en adressen van de productiesites van de aan te leveren producten. Indien deze lijst op dit moment nog niet beschikbaar is, kunnen punten alsnog toegekend worden indien de inschrijver kan beschrijven hoe hij deze lijst zal samenstellen, hoe de nodige informatie verzameld zal worden, en wanneer de lijst afgewerkt zal zijn (basisscore). De lijst dient ten laatste zes maanden na de start van het contract beschikbaar gesteld te worden aan de aanbestedende overheid. Bijkomende punten kunnen worden toegekend indien de inschrijver informatie kan verschaffen over de herkomst van de producten: locaties van plantages, waar producten verwerkt worden). Indien deze lijst op dit moment nog niet beschikbaar is, kunnen deze punten alsnog toegekend worden indien de inschrijver kan beschrijven hoe hij deze lijst zal samenstellen, hoe de nodige informatie verzameld zal worden,

	en wanneer de lijst afgewerkt zal zijn. De lijst dient ten laatste zes maanden na de start van het contract beschikbaar gesteld te worden aan de aanbestedende overheid.
Uitvoeringsvoorwaarden	
Uiterlijk X maanden na gunning (en in ieder geval voor de levering van de goederen) toont de opdrachtnemer aan dat hij een begrip heeft van negatieve gevolgen voor de mensenrechten doorheen de waardeketen van de aan te leveren producten.	Kort (max 1 pagina) schriftelijk verslag waarin ten minste drie concrete risico's omschreven worden. Desgewenst kan hierbij verwezen worden naar bestaande rapportering (bv. op de bedrijfswebsite of in een duurzaamheidsverslag). Deze uitvoeringsvoorwaarde komt te vervallen indien reeds voldaan werd aan gunningscriterium (1).
Uiterlijk X maanden na gunning stelt de opdrachtnemer een schriftelijk plan van aanpak op waarin ten minste twee acties worden beschreven om de geïdentificeerde risico's te beperken of te corrigeren.	Mogelijke acties (deze lijst is niet exhaustief) ✓ Dialoog over mensenrechten met leveranciers of andere externe stakeholders (bv. vakbond, NGO, onderzoeksinstituut). De inschrijver levert bewijs aan dat deze dialoog effectief heeft plaatsgevonden, bv. door middel van een verslag; ✓ Uitwerken en uitsturen van een gedragscode voor leveranciers (supplier code of conduct); ✓ Het (laten) uitvoeren van sociale audits bij leveranciers; ✓ Het gebruik van digitale platformen om de duurzaamheidsperformantie van leveranciers te monitoren; ✓ Opleidingen voor werknemers of leveranciers op het vlak van mensenrechten, due diligence, of sociaal verantwoord aankopen; ✓ Certificatie van producten op basis van een standaard die aandacht heeft voor mensenrechten; ✓ Lidmaatschap van sector- of multi-stakeholderinitiatieven die aandacht besteden aan duurzame waardeketens; ✓ Het uitvoeren van correctieve acte wanneer wantoestanden op gebied van mensen- en arbeidsrechten in de toevoerketen worden vastgesteld tijdens de uitvoering van de opdracht.
***Uiterlijk X maanden na gunning rapporteert de opdrachtnemer éénmalig over de vorderingen die geboekt zijn bij het implementeren van de acties in het plan van* aanpak.**	Rapportering neemt de vorm aan van een schriftelijke verklaring, en er kan verwezen worden naar bestaande rapportering (bv. in een duurzaamheidsverslag of op de bedrijfswebsite). Desgewenst kan de opdrachtgever aan de opdrachtnemer vragen om de rapportering mondeling toe te lichten.

Scenario 2: Hoge(re) marktmaturiteit

Selectiecriteria	
De inschrijver levert een analyse aan van risico's voor de mensenrechten in de waardeketen van de aan te leveren producten.	Risicoanalyse bevat ten minste (1) Een omschrijving van het proces van de risicoanalyse; (2) Een lijst met geconsulteerde bronnen; en (3) Een omschrijving van ten minste drie risico's op het vlak van mensenrechten.
De inschrijver kan transparantie verschaffen over de toeleveringsketen van de aan te leveren producten.	De inschrijver levert een lijst aan met de namen en adressen van de visvangst- en verwerkingssites van de aan te leveren producten. Indien deze lijst nog niet beschikbaar is op het moment van inschrijving, dient de inschrijver te omschrijven hoe hij deze lijst zal samenstellen, hoe de nodige informatie verzameld zal worden, en wanneer de lijst afgewerkt zal zijn. De lijst dient ten laatste zes maanden na de start van het contract beschikbaar gesteld te worden aan de aanbestedende overheid.

Gunningscriteria	
De inschrijver kan aantonen dat reeds één of meerdere acties ondernomen worden om mensenrechtenrisico's in de waardeketen van de aan te leveren goederen te beperken of te corrigeren	Mogelijke acties: zie 'Basis - Uitvoeringsvoorwaarde (2)' Bijkomende punten worden toegekend indien de inschrijver kan aantonen dat bij deze acties wordt samengewerkt met relevante externe stakeholders, zoals NGO's, vakbonden, of onderzoeksinstellingen. Mogelijke bewijsmiddelen zijn lidmaatschap van een relevant sector- of multi-stakeholderinitiatief, of bewijs van bilaterale of multilaterale engagementen met externe stakeholders (bv. rapporten, communicatie, auditresultaten).
De inschrijver kan transparantie verschaffen over de grondstoffen die gebruikt worden in de aan te leveren producten.	De inschrijver kan informatie kan verschaffen over de herkomst van grondstoffen die gebruikt worden in de aan te leveren producten: een lijst van visvangstsites. Indien deze lijst op dit moment nog niet beschikbaar is, dient de inschrijver te beschrijven hoe hij deze lijst zal samenstellen, hoe de nodige informatie verzameld zal worden, en wanneer de lijst afgewerkt zal zijn. De lijst dient ten laatste zes maanden na de start van het contract beschikbaar gesteld te worden aan de aanbestedende overheid.
Uitvoeringsvoorwaarden	
Uiterlijk X maanden na gunning wordt de opdrachtnemer geacht om een schriftelijk plan van aanpak aan te leveren waarin ten minste twee acties worden omschreven om de geïdentificeerde risico's te beperken of te corrigeren.	Indien de inschrijver reeds voldaan heeft aan bovenstaand gunningscriterium, zal de opdrachtgever met de inschrijver in dialoog gaan om bijkomende acties vast te stellen.
Uiterlijk X maanden na gunning rapporteert de inschrijver een eerste keer over de vorderingen die geboekt zijn bij de implementatie van het plan van aanpak. Vervolgens rapporteert de inschrijver op jaarlijkse basis, en maakt hij deze rapportage publiek beschikbaar, bv. door plaatsing op de website.	Rapportering neemt de vorm aan van een schriftelijke verklaring, en er kan verwezen worden naar bestaande rapportering (bv. in een duurzaamheidsverslag of op de bedrijfswebsite). Desgewenst kan de opdrachtgever aan de opdrachtnemer vragen om de rapportering mondeling toe te lichten.

TUSSENTIJDSE RAPPORTERING EN KPI'S

De aanbestedende overheid benadrukt dat de in de offerte vermelde inspanningen m.b.t. milieu en sociale aspecten inspanningen zal vragen van de inschrijver, maar tevens de inschrijver in een economisch voordeel zal plaatsen t.a.v. andere inschrijvers. Deze in de offerte vermelde inspanningen dienen ook in de praktijk omgezet te worden tijdens de uitvoering van de opdracht. De inschrijver zal zich daarom bereid verklaren om alle onderstaande kritieke prestatie-indicatoren (KPI's) gebaseerd op milieu en sociale aspecten [verder te omschrijven] jaarlijks met de aanbestedende overheid te bespreken en zo nodig te voorzien van correctieve actie.

Voorbeelden:

- **Herbruikbare en gerecycleerde verpakkingen:** Percentage van de aangeleverde verpakkingen die geschikt zijn voor hergebruik en recyclage
- Naleving van de producten volgens de in het bestek **vermelde vis-**lijst(en)
- Naleving van de levering van producten die beantwoorden aan de **eisen van keurmerken** zoals vermeld in offerte

- Opvolging van de **mensenrechtenproblematiek** zoals voorzien in bestek en offerte.